

PISM | POLSKI INSTYTUT SPRAW MIĘDZYNARODOWYCH
THE POLISH INSTITUTE OF INTERNATIONAL AFFAIRS

BIULETYN

Nr 132 (1705), 27 września 2018 © PISM

Redakcja: Sławomir Dębski ● Bartosz Wiśniewski ● Rafał Tarnogórski
Katarzyna Staniewska (sekretarz redakcji)
Anna Maria Dyner ● Aleksandra Gawlikowska-Fyk ● Sebastian Płóciennik
Patrycja Sasnal ● Justyna Szczudlik ● Jolanta Szymańska ● Marcin Terlikowski ● Tomasz Żornaczuk

Stosunki turecko-europejskie w kontekście problemów gospodarczych Turcji

Karol Wasilewski

Poprawa relacji z Unią Europejską jest jednym z elementów strategii tureckich władz w walce z problemami gospodarczymi. Ma służyć zwiększeniu zaufania inwestorów i złagodzeniu skutków sporów ze Stanami Zjednoczonymi. W interesie UE leży takie ożywienie relacji z Turcją, które nie stanowiłoby wyłącznie instrumentu w rękach tureckich władz. Należy skoncentrować współpracę na wspólnych interesach i zasygnalizować możliwość wznowienia negocjacji akcesyjnych dopiero wówczas, gdy Turcja podejmie realne działania na rzecz wypełnienia kryteriów kopenhaskich.

Od początku roku kurs liry tureckiej zanotował głęboki spadek. Podczas gdy w styczniu za barierę psychologiczną uważano 4 liry za dolara, w maju kurs w stosunku do amerykańskiej waluty sięgał 4,93, a w pierwszej połowie sierpnia spadł do rekordowo niskiego poziomu: 7,24. Przekroczył w ten sposób wartość określoną przez Goldman Sachs jako groźącą przekształceniem kryzysu walutowego w bankowy (7,1).

U źródeł problemu leżą przede wszystkim przedkładanie przez władze celów politycznych nad ekonomiczne i słabnąca niezależność banku centralnego (BC)¹. Duży wpływ na kurs waluty wywarły też spory z USA, zwłaszcza dotyczący aresztowanego w Turcji w 2016 r. amerykańskiego pastora Andrew Brunsona. Administracja Donalda Trumpa apelowała o jego zwolnienie, uważając go za więźnia politycznego. Aresztowanie miało być wykorzystywane przez tureckie władze jako instrument nacisku na USA, gdzie równolegle toczy się postępowanie wobec tureckiego banku Halkbank, zamieszanego w omijanie amerykańskich sankcji na Iran². Gdy negocjacje między administracją Trumpa a władzami tureckimi w sprawie Brunsona nie przyniosły skutku, Stany Zjednoczone nałożyły sankcje na dwóch tureckich ministrów i podwoiły cła na stal i aluminium z Turcji. Wpłynęło to na inwestorów, którzy zaczęli wycofywać fundusze, przyczyniając się do osłabienia liry.

Turcja wobec problemów gospodarczych. Tureccy politycy wykorzystali amerykańskie działania do przekonania elektoratu, że to USA są winne problemów gospodarczych państwa. Argumentowali też, że obawy o kondycję gospodarki są bezzasadne, i apelowali do obywateli, aby w ramach patriotycznego obowiązku nie sprzedawali rodzimej waluty. Starano się też pozyskać środki z zagranicy. Regionalny sojusznik Turcji, Katar, złożył obietnicę inwestycji o wartości 15 mld dolarów, zaś Industrial and Commercial Bank of China udzielił pożyczki w wysokości 3,6 mld dolarów. Dodatkowo prezydent Recep Tayyip Erdoğan rozpoczął intensywną kampanię polityczną, starając się przekonać partnerów handlowych, m.in. Rosję i Iran, do zaniechania rozliczeń w dolarach na rzecz rodzimych walut. Argumentował, że dolar stał się instrumentem politycznego nacisku w rękach rządu USA. Minister finansów i skarbu Berat Albayrak zapewniał z kolei, że Turcja zamierza ograniczyć wydatki, a także gwarantował niezależność BC. Ponieważ bank długo nie podejmował działań, które uspokoiłyby rynki, zapewnienia rządzących nie przekonywały inwestorów. Zareagowali pozytywnie dopiero w połowie września, gdy BC zdecydował się na znaczną podwyżkę stóp

¹ K. Wasilewski, *Problemy gospodarcze Turcji przed wyborami*, „Biuletyn PISM”, nr 78 (1651), 6 czerwca 2018 r., www.pism.pl.

² K. Wasilewski, *Stosunki turecko-amerykańskie w cieniu procesu Rezy Zarraba*, „Biuletyn PISM”, nr 123 (1565), 8 grudnia 2017 r., www.pism.pl.

procentowych – o 625 punktów bazowych. Pozytywnym impulsem miał być też Nowy Plan Ekonomiczny ogłoszony przez Albayraka 20 września. Obniżono w nim prognozę wzrostu gospodarczego do 3,8% w 2018 r. i 2,3% w 2019 r. Zapowiedziano walkę z inflacją, która w tym roku ma wynieść 20,8%, a za dwa lata 9,8%, a także zmniejszenie deficytu na rachunku obrotów bieżących z 4,7% PKB do 2,6% w 2021 r. Ponadto minister oznajmił, że władze zamierzają pomagać bankom, które znajdują się w złej sytuacji finansowej. Inwestorzy przyjęli plan z rezerwą, zwracając uwagę na konieczność jego doprecyzowania.

Na kłopoty Europa. Turcja zabiega o poprawę relacji z UE, aby odzyskać zaufanie inwestorów i wykazać, że nie jest osamotniona w sporach z USA. Dlatego politycy ograniczyli – do niedawna bardzo ostrą – retorykę antyunijną i zaangażowali się w poprawę stosunków z Niemcami i Holandią. Przejawami tego były np. wizyta w Ankarze niemieckiego ministra spraw zagranicznych Heika Maasa na początku września, a także rozmowa telefoniczna tureckiego szefa dyplomacji Mevlüta Çavuşoğlu z jego holenderskim odpowiednikiem Stefem Bloksem. Jej efektem była decyzja o powrocie tureckiego ambasadora do Holandii i holenderskiego do Turcji (dyplomaci opuścili placówki w marcu 2017 r.). Ponadto pod koniec sierpnia odbyło się pierwsze od trzech lat spotkanie Grupy Działania ds. Reform, zajmującej się m.in. harmonizacją prawa tureckiego ze standardami UE. Wzięli w nim udział m.in. ministrowie spraw zagranicznych, sprawiedliwości, skarbu i finansów oraz spraw wewnętrznych. Po spotkaniu odbyła się konferencja prasowa, na której czterej politycy ogłosili, że Turcja zamierza traktować priorytetowo reformy związane z akcesją do UE. Wysiłki koncentrowałyby się na rozdziałach negocjacyjnych 23. i 24., które dotyczą wymiaru sprawiedliwości i praw podstawowych oraz sprawiedliwości, wolności i bezpieczeństwa. Turcja konsekwentnie wskazuje, że otwarcie właśnie tych rozdziałów mogłoby skutkować ożywieniem negocjacji akcesyjnych i poprawą atmosfery w relacjach turecko-europejskich. Realne reformy w tych obszarach musiałyby jednak wiązać się z osłabieniem władzy prezydenta Erdoğana, co czyni je mało prawdopodobnymi.

W tej sytuacji wydaje się, że mimo pozytywnych działań i retoryki wobec Unii Europejskiej, priorytetem tureckich władz nie jest ożywienie negocjacji akcesyjnych. Mogą na to wskazywać również wcześniejsze deklaracje Çavuşoğlu, że Turcji zależy przede wszystkim na zniesieniu wiz i wznowieniu rozmów na temat reformy unii celnej. Obie te kwestie znalazły się w oświadczeniu opublikowanym po spotkaniu Grupy Działania ds. Reform. Realizacja pierwszej stanowiłaby dla Turków pokazywany sukces polityczny – nie tylko byłaby pozytywnym sygnałem dla elektoratu, lecz także kolejnym znakiem dla inwestorów, że Turcja nie jest osamotniona w sporach z USA. Druga przyniosłaby duże korzyści tureckiej gospodarce. Szacuje się, że reforma unii celnej skutkowałaby dodatkowym wzrostem PKB w wysokości ok. 1,5% (korzyści byłyby jeszcze większe, gdyby UE i USA zawiązały partnerstwo handlowe na kształt TTIP). Znacząco wzrósłby także turecki eksport do Unii Europejskiej – według niektórych wyliczeń nawet o 70%. Można zatem spodziewać się, że kwestia reformy unii celnej będzie priorytetowa dla Erdoğana podczas jego najbliższej wizyty w Niemczech (27–29 września).

Wnioski i rekomendacje. Turcja stara się zinstrumentalizować relacje z UE w celu poprawy swojej sytuacji gospodarczej. W tym kontekście należy zatem postrzegać sygnały ze strony tureckich decydentów o zamiarze wznowienia reform, które miałyby ożywić negocjacje akcesyjne. W takiej sytuacji dla UE byłoby korzystne unikanie deklaracji o możliwości wznowienia rozmów akcesyjnych dopóty, dopóki Turcja nie dokona realnych postępów na rzecz wypełnienia kryteriów kopenhaskich. Mogłyby to być np. zwolnienie uwięzionych dziennikarzy i zapewnienie wolności słowa, liberalizacja prawa do zgromadzeń czy usprawnienie procedur sądowych.

Ofensywa dyplomatyczna Turcji wobec UE, podejmowana m.in. w kontekście problemów gospodarczych, dowodzi wagi tych relacji. Unia mogłaby zatem wykorzystać tę aktywność do usprawnienia współpracy dwustronnej. Chodzi przede wszystkim o zmianę podejścia do reformy unii celnej i uzależnienie jej przeprowadzenia nie od (mało prawdopodobnych) postępów w zakresie politycznych kryteriów kopenhaskich, a np. od zagwarantowania swobodnego funkcjonowania gospodarki rynkowej, kooperacji w zakresie migracji i zwalczania terroryzmu czy rozwiązania problemu cypryjskiego. Ta ostatnia kwestia jest szczególnie istotna w kontekście doniesień, że Turcja planuje utworzenie na północy wyspy bazy morskiej, co skomplikowałoby rozmowy zjednoczeniowe.

Zabiegi Turcji o poprawę relacji z UE to pozytywna wiadomość dla Polski. Ogranicza to koszt polityczny utrzymywania dobrych stosunków polsko-tureckich. Ponadto zapotrzebowanie Turcji na kapitał zagraniczny stwarza szanse dla polskich inwestorów. Muszą oni jednak uwzględnić ryzyko związane z wciąż niestabilnym kursem liry i perspektywą pogłębienia problemów gospodarczych, jeśli reformy strukturalne będą odkładane.